

Ostaci najstarijeg poznatog hominida iz roda *homo*, kojemu pripada i moderni čovjek, stari su 2,4 milijuna godina i potječu, dakako, iz Afrike. Najstariji ostaci hominida izvan

Afrike otkriveni su 1991. godine na istoku Gruzije. Najstariji, između obilja ostataka pronađenih u blizini gradića Dmanisija na jugoistoku Gruzije, stari su 1,8 milijuna godina, otprilike koliko su stari i slavni fosili hominida iz doline Olduvai u Africi.

Homo erectus georgicus je otkrio tada mladi doktorand geologije i paleontologije David Lordkipanidze. On je u to vrijeme, kad su ga pozvali u domovinu jer su »otkrili nešto čudno«, u Njemačkoj i Francuskoj pripremao doktorsku tezu. A pošto je bio domaći čovjek...

Bilo je to ružno vrijeme u kojemu se Gruzija osamostaljivala od Sovjetskog Saveza. Onako, malko »prerano«, taman da se izabrana vlast Zvijada Gamzahurdije koja se zauzimala za državnu samostalnost te potkavkaske zemlje, krvavo uguši državnim udarom.

»ČOVJEK IZ DMANISIJA« ONDJE JE NEPREKIDNO BORAVIO 800.000 GODINA!

»Bilo je to pravo, za mene sretno vrijeme, jer sam se kao pravi čovjek našao na pravom mjestu«, poslije je to teško vrijeme opisao David Lorkipanidze. On je s međunarodnom grupom stručnjaka došao od uništenja spasiti nalazište i nalaze za ono, što će odmah postati prekretnica u razumijevanju razvoja i putovanja čovjeka iz Afrike. Ipak, do ove godine bilo je to, za njega, kao znanstvenika, teško vrijeme. Mnogo je kolega iz struke osporavalo te nalaze usprkos jasnim činjenicama i spektakularno očuvanim nalazima.

Za usporedbu valja spomenuti da je akademik Mirko Malez 1961. i 1962. godine u sustavu špilja Šandalja, pet kilometara sjeveroistočno od Pule, u devet metara debelim slojevima, uz kameno oruđe, našao jedino milijun godina stare sjekutiće dotad najstarijeg europskog *Homo erectusa*.

Lordkipanidzea su, među ostalim, u Dmanisiju čekali ostaci četiriju lubanja i to u krugu od samo 150 četvornih metara! Ondje je iskopano isto toliko čeljusnih kostiju, 16 pojedinačnih zubi i još 24 primjerka drugih kostiju hominida te više od 3000 primjeraka oruđa.

Glavne antropometrijske i anatomske osobine čovjeka iz Dmanisija bile su u paleoantropologiji zapravo prava, »debela« nedostajuća karika. Fosili su pokazali da je zajednica tih posve uspravnih bića, čija visina nije prelazila 150 centimetara, nastanila na rubu proplanka uz rijeke Manaveru i Penezauri i rub obližnjeg jezera. Stanovnicima koji su se morali boriti za opstanak sa slonovima, gazelama, nosorozima, sabljozubim velikim mačkama, žirafama, medvjedima, nojevima, vukovima i glodavcima - čije su kosti također tu pronađene - to je bio idealan položaj na sjecištu puteva migracija životinja pa im je hrana na kućni prag »dolazila sama«. Pokazalo se da je »čovjek iz Dmanisija« ondje neprekidno boravio 800.000 godina! Današnje nalazište u Dmanisiju sondama je prošireno i zaštićeno na čak 13 četvornih kilometara, a unatoč obilju nalaza istraženo ga je manje od jedan posto.

{clgallery}images/stories/Na_sva_zvona/u_korak_sa_znanoscu/2013/Listopad/Karika_19_10_2013/galerija_3/{end-clgallery}

To obilje nalaza je, unatoč anatomskim očiglednostima, isprva istraživačima sugeriralo da je razmjerno mlado. Šok je nastupio kad je iz SAD-a s radiokarbonske analize prve poslane kosti došao potvrđeni podatak da je stara 1,6 milijuna godina. Bez ikakvog novca, s državom u kaosu i uz posve neizvjesnu budućnost, David Lordkipanidze je sa studentima i volonterima tiho radio na najvećem otkriću sve dok godine 2000. u Scienceu nije objavio prvo izvješće, goli opis nalazišta i nalaza, bez ijednoga tumačenja. A ti su nalazi bili sablazan za nekoliko velikih svjetskih autoriteta. Fantastično očuvani fosili razbili su mnoge izmišljotine kojima su popunjavane rupe u teorijama, a to je za Lordkipanidzea značilo - borbu.

PRIJELOMNI DOGAĐAJ – NEZAVISNO OTKRIĆE PETE LUBANJE

Veličina je gruzijskog nalaza u tome što tamošnji čovjek ima »miješane« osobine kasnijih nalaza hominida u Europi, koji se pak jasno razlikuju od nalaza ranih hominida na javi i drugdje u Aziji. Postalo je jasno da je upravo Dmanisi bio ključno mjesto, raskrižje odakle je čovjek nastavio osvajati Aziju i Europu. Među prvima koji su poslije brojnih provjera priznali nalaze iz Dmanisija bila je Olga Soffer sa Sveučilišta Illinois koja je rekla da je to najvažniji nalaz

današnjice te da se ono mora sačuvati ne štedeći novac. Vjetar, bujice i led u dolini nalaza mogli bi ih otkriti još mnogo, ali bi uništili paleontologu ono najdragocjenije - mikrolokaciju, kontekst iz kojega se nalaz vadi. Na osnovu samoga mjesta nalaza »forenzičari prapovijesti« mogu zaključiti mnogo više nego i najučeniji koji u muzeju gledaju paleontološku zbirku.

Prijelomni događaj u »priznavanju« Dmanisija i tog okretnog i naoružanog čovjeka pune 22 godine poslije njegova otkrića bilo je nezavisno otkriće pete lubanje u Dmanisiju, koja je vodila otkriću još četiriju novih. Kao bomba odjeknula je senzacija objavljena u [Scienceu](#) 18. listopada. Bili su to najvjerojatnije stariji muškarac, dvojica odraslih, mlada osoba ženskoga spola i dijete kojemu spol još nije određen. Lubanje i dijelovi kostura otkriveni su na nekadašnjem pojilištu, a ostatke ljudi je dijelilo nekoliko stotina godina vremenske razlike. Kosti su bile pomiješane s ostacima velikih izumrlih geparda, sabljozubih mačaka i drugih životinja.

{clgallery}images/stories/Na_sva_zvona/u_korak_sa_znanoscju/2013/Listopad/Karika_19_10_2013/galerija_1/{end-clgallery}

— Nikada nitko nije vidio toliko dobro očuvane lubanje iz tako ranog razdoblja — oduševljeno je The Guardianu svoje otkriće komentirao Christoph Zollikofer, profesor na Antropološkom institutu Sveučilišta u Zürichu. — Sada imamo i prvu posve kompletnu lubanju ranoga čovjeka.

— Nema dovoljno riječi u ljudskom govoru kojima bi se naglasila važnost ovoga otkrića. Ono šokira svojom cjelovitošću i odmah postaje klasikom u paleoantropologiji — izjavio je član tima Tim White, stručnjak evolucije čovjeka s Kalifornijskog sveučilišta Berkley. — Ovi će nalazi protresti mnoge teorije koje su iznikle na temelju raznih nalaza u Africi, jer dokazuju da se čovjek odatle vrlo brzo, nakon svog uspona, raširio prema Europi i Aziji.

{clgallery}images/stories/Na_sva_zvona/u_korak_sa_znanoscju/2013/Listopad/Karika_19_10_2013/galerija_2/{end-clgallery}

Šupljina za mozak lubanje čovjeka iz Dmanisija ima zapreminu od samo 546 kubičnih centimetara i upravo je podvrgnuta anatomskim usporedbama s poznatim fosilima iz raznih razdoblja te lubanjama modernog čovjeka i današnjih velikih majmuna. Njihova analiza mogla bi ukazati da bi *Homo erectus georgicus* mogao jednostavno biti isti onaj afrički, »obični« *Homo erectus*.

To je samo po sebi »bogohulno« prema dosadašnjim razvrstavanjima hominida. Ako se potvrde ta nova otkrića iz Dmanisija, jer su Lordkipanidzeova potvrđena, to ujedno najvjerojatnije znači da je došao kraj nomenklaturi razloženoj na razlikovanje

H. rudolfensis

,
H. gautengensis

,
H. ergaster

i vjerojatno

H. habilis

.

Nejasno je kamo će se sada smjestiti *Australopitecus sediba*, fosil star 1,9 milijuna godina otkriven u Južnoj Africi koji je dosad bio ključni razvojni oblik u teorijama o podrijetlu čovjeka. Lee Berger sa Sveučilišta Witwatersrand još se ne može posve pomiriti s time da njegov *homo*

najvjerojatnije završava kao sporedni ogranak.

A David Lordkipanidze uopće se ne upliće u te rasprave. Kaže, ovo područje je na kojemu bi ljudi poput njega mogli istražujući provesti nekoliko desetaka života u nizu. I to mu je sasvim dovoljno.